

עונין ב"ה שאכלנו משלו ובטובו חיינו ב"ה ב"ש והמברך מתחיל למקום שפסק ¹⁰⁹ ואומ' בא"י אמ"ה הזן את העולם כלו כי למה יחזור לומר ברכת זימון וכבר אמרו וכלל עצמו בכלל המברכים באמרו נברך כדפרי' שהרי מטעם זה מניחים ¹¹⁰ התזונים שאמרו ברכו ועונים הם עצמם ברוך השם המבורך כיון שהיו בכלל המברכים באמרו המבורך ¹¹¹. ואשר הורגלו המברכין ברכת המזון לענות אחר המסובין ברוך הוא ב"ש זכרו לעד ולנצח מניין זה להם אם מוסיפין זה על ברכת המזון אמרוהו בראשונה כי באומרם אותו לבדו נראה כברכה אחרת כדפי' ברוך משיב רעבים ומפסיק בין ברכת זימון לברכת הזן לפיכך נכון להתחיל בברכת הזן. וכן נר' לפר' להיכן הוא חוזר למקו' שפסק שבפר' שלשה שאכלו. ולדברי בעל ההלכו' המברך חוזר ואומ' ברוך שאכלנו משלו. ולא אמרינ' למי שאכלנו משלו שיש בלשון זה ¹¹² שמרובים הם הזנים זה זן וזה זן וכל אחד מודה למי שזנו אלא יאמר נברך שאכלנו משלו משמ' יחיד שהכל אוכלין משלו. אבל אם הם עשרה או יותר אז יוכל לומר למי שאכלנו משל(נ)ו אם ירצה שכיון שמזכיר שם שמים מבואר הדבר שעונה לשם ב"ה שמזכיר ¹¹³. מיהו אין לומר נברך לאלהינו בלמ"ד וכן פי' רבי' ניסים ¹¹⁴ אעפ"י שמצי' גדלו ליי שירו ליי לא מצינו בלשון ברכה למ"ד נזכרת כדכת' ויברך דוד את יי ולא אמ' ויברך דוד ליי וכן ברוך יי. ולא יאמר על המזון שאם יאמר כן יהיה משמע שאין להודות לו כ"א על המזון לבד ¹¹⁵ ולא בדעת ידבר. ולא יאמר כי לעולם חסדו עמנו דמשמ' העומדים פה עמנו ולא לאותן העומדים בחוץ אלא יאמר כי לעולם חסדו לבד כן מפורש בסדר רב עמרם ¹¹⁶. וכן לא יאמר ומטובו חיינו ¹¹⁷ דמשמע קצת טובו ולא הספיק כל הצורך וממעט תגמולו ושפתיו לא ברור מללו שספק כל צרכנו ית' שמו לפיכך יאמר ובטובו כי לא חסרנו כל טוב. וכן לא יאמר ובטובו חיים ¹¹⁷ ויוציא עצמו מן הכלל אלא יאמר חיינו גם הוא כאחד מהם ואחר כך יאמר ברכת הזן היא הראשונה שמשה כשירד מן לישראל תקנה ¹¹⁸. ופותחת בברוך שפעמי' אינה סמוכה. כדפי' כשהם יחידים וחותמת בברוך כדן ברכה ארוכה.

יש או' ¹¹⁹ דאין לומ' סמוך לחתימתה כאמור פותח את ידיך ¹²⁰ וטעמם

109 כן מפרש רבנו בסמוך הא דלהיכן הוא חוזר (מ"ו ב') ועיי'ש בתוס'.

110 צ"ל מניאית. 111 כן דעת מהר"ם מרוטנבורג בסור א"ח סי' נ"ו. אבל הרי' ברצלוני בשם רב סעדיה סובר שהמברך צריך לחזור ולברך, עיי'ש.

112 מכאן עד "שעונה לשם כ"ה שמזכיר" הובא בבאר מים חיים בשם רבנו.

113 כ"כ הבי' בססי קצ"ב, ותד"מ והבי"ח חלקו עליו, עיי'ש.

114 בסדר"ע הביא זאת בשם מר רב גיסי בריה דרב שמאל (אוצה"ג התשובות עמ' 115) ועיין תוס' באן.

115 לפי' צ"ע מה מועיל בעשרה דמוכתא מילתא ולשם שמים הא אבתי אינו מברך אלא על המזון. ולפי' התוס' אתי שפיר, עיי'ש.

116 בסדר"ע לפנינו ליתא ובמרכזי סוף ברכות הביא זאת בשם הפרדס והסור סי' קצ"ו הביא כן בשם הרא"ש.

117 בגמרא נ' א'. 118 כרב נחמן מ"ח ב'.

119 מכאן עד "בא"י על הארץ ועל המזון" (עמ' קג) הובא בדלוג קצת בספר באר מים חיים (שלונקי ש"ו).

120 כן הביא הבי' סי' קפ"ו בשם כלבו.

לפי שמשנה תקנה, ואין להביא באותה ברכה מדברי קבלה שהיו כמה דורות אחריו. וטעמ' נ"ל לדחות שהרי יעקב אבינו כשקדם למשה ג' דורות היה אומ' תהילים בבית לבן בלילות¹²¹. וגר' לי מנהגם נכון ולא מטעמם כי מצאתי בירושלמי בפ"ק דברכר' גם¹²² כל [צד ע"ב] הברכות פותחות בברוך וכו' ע"ד¹²³ א"ר יוסי כל הברכות אחר חותמיהם אין [אומ']¹²⁴ ברכה פסוק. התיב ר' אלעזר אם אחר חותמיהם יאמר ברכה פסוק אמרי חכימין ההוא טליא דהוה סבור מהו אחר חותמיהם שאם אמ' של שחרית והזכיר של ערבית וחזר וחתם לשל שחרית יצא אמ"ר חייא כל הברכות כעין חותמיהם והלין דאמרי' צהלי ורני יושבת ציון וגו' אין בו משום ברכה פסוק עכ"ל. ונ"ל דה"פ אחר חותמיהם אחר שנחתם הברכה אין אומ' ברכה פסוק עכ"ל¹²⁵, כלומ' אין אומ' מעין הברכה פסוק. ופרי' ר' אליעזר

121 בראשית רבה פרשה עד.

122 גבי. 124 עד.

125 נוסף בכ"י. וראיתי להעתיק כאן מה שמצאתי בגזו' כ"י שכטר בסוף הכרך שבו נמצא חוס' רבינו יהודה שירליאן וז"ל: "שלום רב לאותיב תורתך ואין למו מכשול. ירושלמי בפ"ק דברכות ובתענית פרק סדר תעניות כיצד כל הברכות אחר חותמיהן ואין אומרי' ברכה פסוק. התיב רבי יצחק בן אלעזר קומי רבי יוסי מכיון דאת אמר אחר חותמיהן אמר ברכה פסוק. אמרין חכים הוא הדין טליא דהוא סבר מהו אחר חותמיהן שאם היה עומד בשחרית ושכח והזכיר את של ערבית וחזר וחתם בשל שחרית יצא. א"ר אתא כל הברכות כלן כעין חותמיהן ואילין דאמר צהלי ורני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל אין בו משום ברכה פסוק. פי' בכל הברכות הולכים אחר חתימתן וצריך לומר כסופה של ברכה סמוך לחתימה לשון הנמשך אחר החתימה ודומה ואין אומ' ברכה פסוק פי' אין או' פסוק של ברכה סמוך לחתימה כגון בברכת השנים לא יאמר ככתוב יצו ה' אתך את הברכה באסמך וכו' או בימות הגשמים יפתח ה' לך את אוצרו הטוב לתת מטר וגו'. או בברכת חולין אל יאמר כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים וגו' או והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוי מצרים הרעים אשר וכו' וכיוצא בהם. וטעמא דמילתא מסני שנראה כמקדים ברכת עבר לברכת כוראו כאומ' סמוך לחתימה פסוק שני בלשון ברכה להדיוס אלא אם בא לומר פסוק יאמר פסוק המדבר בשבחו של מקום ואם לאו יאמר לשון שבח או לשון בקשה וחותם וזה יהיה מעין החתימה ודומה לה. התיב ר' יצחק בן אלעזר מכיון דאתמר אחר חותמיהן אמ' ברכה פסוק פי' קס"ד דר' יצחק דכל (חותמיהן) הברכות אחר חותמיהן הוי פי' שהחתימה היא עקר הברכה להאי קא מותיב כיון דחתימה עקר מאי איכפת לן בסמוך לחתימה מה שירצה יאמר כי כל הברכה ספלה לחתימה. אמרין חכים הוא הדין טליא דהוא סבר אחר חותמיהן שאם היה עומד בשחרית ושכח והזכיר של ערבית וחזר וחתם של שחרית יצא. פי' הוא סבור דפירושא הוי דחתימה עקר וקמ"ל דאפי' אמר הפתיחה בטעות לית לן בה כיון דחתימה הוגנת היא ואין כן. אמר רבי אחא כל הברכות כלן כעין חותמיהן בלומר הכי פירושא דמילתא מאי אחר חותמיהן כעין חותמיהן וכדפריש לעיל. ועל כן אין אומרים ברכה של פסוק סמוך לחתימה דבעינן סמוך לחתימה מעין החתימה וליכא דזו ברכת הרב וזו ברכת העבד. ואילין דאמרין צהלי ורני יושבת ציון וגו' אין בו משום ברכה פסוק. פי' הבא לאומרי סמוך לחתימה בבונה ירושלים או סמוך לחתימה במשמח ציון בבניה הרשות בידו ואין בו איסור משום ברכה פסוק דהכל הוא כבודו של מקום כי יגדל שמו בעולם בשבחו את שבות עמו ואת שיבת ציון כי אין מלך בלא עם ובלא מלשין והיא עיר קדשו קרית מלך רב וכו'. ברב עם הדרת מלך הילכך תרוייהו ברכת הרב ויגהר, עכ"ל. ובשבלי הלקט השלם פי' קכ"ט הובאה תשובה זו בקיצור בשם הר"ר אביגדור כהן צדק לאחיו ר' בנימין (ועיי' בפירוש המיוחס לחרדים בירושלמי ס"ב דברכות).

126 חזית. עכ"ל. ובפלה בטעות מהא דלעיל.